

DOI:

УДК 327(560.6):355.4((470+571):477)

Ігор Рудь,

кандидат політичних наук, науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: madhoney@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7620-4390>

ВЕЛИКИЙ ЧОРНОМОРСЬКИЙ РЕГІОН У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті аналізуються зміни, що відбулись у Чорноморському регіоні внаслідок військової агресії РФ проти України. Дається оцінка позицій держав Чорноморського регіону в умовах нестабільності. Аналізуються дії керівництва держав регіону напередодні та після початку військових дій в Україні. Наводиться огляд стратегії безпеки для пострадянських країн регіону, а саме для України, Грузії, Азербайджану та Молдови. У підсумку наводяться прогнози щодо майбутнього розвитку Причорномор'я як у найближчий час, так і в широкій часовій перспективі.

Ключові слова: Чорноморський регіон, зовнішня політика, агресія РФ, транзит енергоносіїв.

Великий Чорноморський простір нещодавно знову опинився в центрі європейської та світової уваги як найбільш нестабільна частина Європи, яка ставить під загрозу мирний порядок безпеки після холодної війни. Російське вторгнення в Україну стало переломним моментом, який призвів до значного розколу між Європейським Союзом (ЄС), з одного боку, і РФ з іншого. Ці події фактично ознаменували початок нової ери посилення конкуренції і ворожнечі. На сьогодні, незважаючи на те що Чорноморський регіон став ареною геополітичного протистояння між Росією і Заходом, він водночас продовжує зберігати важливий економічний і транзитний потенціал і може дати Європі доступ до центральноазійських енергоносіїв та на азійські ринки.

Екстраполюючи погляд у майбутнє Чорноморського регіону, варто зазначити що Україна, витримавши та відновившись після повномасштабного вторгнення Росії, має потенціал стати ключовою чорно-

морською країною з достатньою вогневою міццю та державним потенціалом для перебудови і стабілізації Чорноморського регіону в ширший європейський порядок безпеки. Для майбутнього скелету безпеки Чорноморського регіону ключову роль на сьогодні мають декілька держав. Серед них, у першу чергу, варто назвати Україну, Азербайджан, Грузію та Туреччину, які на тлі експансії РФ щодо України та Грузії мають знайти нові сенси власної співпраці. Попередні форми інтеграції в Чорномор'ї на кшталт Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) чи ГУАМ, мали або лише економічний мотив для співпраці (ОЧЕС), або були малоефективними як ГУАМ. Ось чому питання безпекової співпраці країн Чорномор'я в рамках місцевих об'єднань, що будуть співпрацювати з НАТО чи будуть його частиною, є гостро необхідними. Наразі важливо вивчити потенціал синергії між вищеназваними країнами Чорноморського регіону, а також схожість та відмінності в уявленнях місцевих зовнішньополітичних еліт про майбутню організацію безпеки.

Отже, **метою** цієї статті буде розгляд декількох питань:

1. Яке сприйняття політичних еліт у Туреччині, Молдові, Грузії, Україні та Азербайджані щодо викликів безпеці в Чорноморському регіоні?

2. Як вторгнення Росії в Україну може змінити ширшу безпеку Чорного моря?

3. Які позиції обрали для себе країни регіону після вторгнення Росії в Україну?

4. Які можуть бути найкращі стратегії безпеки для пострадянських країн регіону, а саме для України, Грузії, Азербайджану та Молдови, щоб отримати гарантії безпеки в майбутньому?

У статті використовуються загальнонаукові політологічні методи дослідження – серед них варто зазначити структурно-функціональний, біхевіористський, порівняльний тощо.

Проблематика безпеки держав Чорноморського регіону широко досліджується як закордоном, так і в Україні.

Слід зазначити, що на сьогодні американські аналітичні центри та експерти є лідерами серед тих, хто системно відслідковує ситуацію у Чорноморському регіоні та здійснює відповідні дослідження. Це можна пояснити як глобальними інтересами Сполучених Штатів, так і масштабом індустрії аналітичних центрів. За ними з певним відривом йдуть британські та німецькі центри та аналітики. Тут насамперед варто згадати таких аналітиків та науковців як: Дж. Міршаймер, К. Волкер, Дж. Ровнер, С. Пайфер, Е. Фікс та Е. Нотт [4].

Дослідження з цієї тематики не залишаються поза увагою і українських аналітичних центрів. Серед них варто виокремити Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, Інститут світової політики (наразі громадська організація), а також аналітичні центри наукових бібліотек, зокрема тут можна виокремити Службу інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Серед замовників інформаційно-аналітичної продукції служби – найвищі та регіональні управлінські структури, наукові установи, громадські організації. Треба зазначити, що дослідження з цієї проблематики часто спираються як на архівні, так і на юридичні документи, які можна віднайти в каталогах і відкритих фондах бібліотек.

Серед українських авторів, які так чи інакше торкалися цієї проблематики, варто назвати Б. Парахонського, Г. Перепелицю, як науковців, що брали участь у створенні загальнодержавних безпекових стратегій України в Чорноморському регіоні. Також варто виділити роботи Г. Шелест, Є. Габер, С. Герасимчука, О. Хари та багато інших [8]. Цікавий погляд на цю проблематику виклали у своїх роботах грузинські дослідники А. Хевцуріані, А. Парджані [5].

Сьогодні можна впевнено стверджувати, що гарячі точки в Чорноморсько-близкосхідному регіональному просторі взаємопов'язані і мають багато в чому подібні риси. Відкрита повномасштабна військова агресія РФ проти України, збурення політичної ситуації у Молдові, Чорногорії, військові операції у Сирії можна розглядати як ланки одного процесу – агресивний наступ російського імперіалізму з метою реваншу за руйнування СРСР, розширення НАТО, втрату домінуючих впливів у міжнародних відносинах. Для цього задіяні усі можливі засоби від дипломатичного тиску та інформаційних операцій до активізації агентури та збройної інтервенції.

У цілому, регіональна підсистема міжнародних відносин зазнає відсутніх змін і має тенденцію до перетворення на *конфронтаційну модель*, де, з одного боку, йде зміцнення південно-східного флангу НАТО шляхом підвищення військової присутності та розвитку партнерства з можливими майбутніми членами Альянсу, пряма військова допомога з боку багатьох країн Північного альянсу Україні, з іншого – нарощування військової потуги та агресивних дій РФ у регіоні та навколо нього.

Посилення агресивної поведінки РФ (відкрита повномасштабна агресія проти України) викликає також і зворотний ефект – зростання

відчуття небезпеки в країнах регіону і їх тяжіння до пошуків моделей взаємної підтримки та співпраці, до створення балансу російському домінуванню. Але в умовах, що склалися, важко уявити оптимістичну картину перспектив розвитку регіональних систем співробітництва та безпеки, оскільки для країн регіону навряд чи можливо брати активну участь у проєктах, у яких може бути задіяна РФ.

Регіональна стабільність і безпека можлива лише за умов припинення російської агресії та ліквідації її наслідків. Будь-який інший варіант, наприклад, «замирення» на умовах «заморожування», фактичного визнання російської окупації, залишає простір для дестабілізації ситуації у гарячих точках і регіоні в цілому.

Ключовою позицією, за якою стає можливим повернення до процесів формування системи регіональної безпеки і стабільності, є деокупація території Криму й Донбасу та відновлення Україною контролю над усією лінією її кордонів.

Реалізація цих завдань відкриватиме шлях і до розгортання схожих процесів щодо окупованих територій у Молдові та на Південному Кавказі. Очевидно, що такий перебіг подій пов'язаний із значними зрушеннями в характері російського політичного режиму та посиленням міжнародного тиску з метою протидії російській агресії.

Очевидно, що Росія вважається всіма учасниками процесів у Чорномор'ї головною загрозою безпеці Чорного моря. Однак погляди країн регіону починають розходитися, коли мова заходить про майбутнє організації безпеки Чорного моря, миру та порядку безпеки у Європі та місце й роль країн Чорного моря в ньому.

Тоді як українські та грузинські владні еліти твердо підтримують закріплення чорноморських країн у структурах НАТО та ЄС, зовнішня політика Азербайджану віддає перевагу регіональним форматам без договірних відносин з євроатлантичними партнерами, а також тісному партнерству з Туреччиною.

Питання чорноморської безпеки в умовах російсько-української війни: сприйняття з України, Азербайджану та Грузії проаналізуємо через основні уявлення про майбутнє регіону в окремих його державах.

З моменту здобуття незалежності Азербайджан розглядав Чорноморський регіон через призму доступу на світовий ринок своїх енергоносіїв. Російське вторгнення в Україну висунуло нові виклики безпеці цієї країни.

З точки зору географії та геополітики Азербайджан затиснутий між Росією та Іраном, таке сусідство обумовлює майже воєнні умови існування.

Через постійний конфлікт з Вірменією (а через неї завуальовано з РФ) експортні можливості транзиту енергоносіїв Азербайджану – обмежені. Фактично Чорне море залишається єдиним транспортним сполученням із Заходом.

У цьому контексті варто звернути увагу на спрямованість більшості стратегічних транзитних ініціатив країни, таких як нафтопровід Баку-Супса, нафтопровід Баку-Джейхан, газопровід Південний газовий коридор і, нарешті, залізничне сполучення Баку-Карс.

Відповідно до цих ініціатив країни Чорноморського регіону, зокрема Грузія та Туреччина, розглядаються як стратегічні партнери, через які Азербайджан вибудовував свої транспортні, політичні та економічні відносини із Заходом.

З точки зору Азербайджану, Чорноморський регіон має чудову можливість стати транзитним коридором через його розташування між Європою та Азією. Головна роль Чорного моря залишиться незмінною – це альтернативний транзитний шлях для постачання енергоносіїв до Європи, а також товарів, у разі синхронізації економічної, торговельної та митної політики прибережних держав. Варто пам'ятати, що Чорне море – єдине місце, де ЄС сполучається з Південним Кавказом, не кажучи вже про те, що тут є порти Грузії, України та до війни навіть Росії.

Наразі серед держав регіону саме Грузія пропонує Азербайджану найкращі шляхи транспортування енергії до Європи. У цьому контексті Грузія є ключовою для Азербайджану та має всі можливості підтримувати постачання Азербайджанської енергії до Європи.

Як і для Азербайджану, так і для Грузії, Чорне море завжди функціонувало як транзитний пункт, хоча й із ще нереалізованим потенціалом (Хоркрішвілі та Лебанідзе 2022). Для Грузії це геополітично та гео-економічно важливий транзитний пункт на глобальних торговельних шляхах «Схід-Захід» і «Північ-Південь»

У Стратегічних документах грузинський уряд підкреслює виняткове значення Чорноморського регіону як джерела економічного обміну, інвестицій та туризму.

Більше того, для Грузії значення Чорного моря обмежується не лише матеріалістичними вигодами, воно також включає в себе ідейну прихильність до європейської цивілізації, частиною якої прагне бути Грузія ще з часів легендарної Колхиди. Грузинські еліти більше не бажають, щоб на Грузію навішували ярлик пострадянської держави, і не хочуть щоб їхню країну ототожнювати лише з роздробленим кавказьким регіоном.

Грузинська держава розглядає свої зв'язки з чорноморським співтовариством як спосіб приєднатися до решти Європи [9]

Цей дискурс також широко присутній у грузинських стратегічних документах. Наприклад, у Концепції національної безпеки Грузії вона визначається там «як Чорноморська країна Південно-Східної Європи, яка є частиною Європи географічно, політично та культурно, але яка була відрізана від його природного розвитку внаслідок історичних катаклізмів».

Як і у випадку з Україною, більшість основних загроз для Грузії пов'язані з Росією. Вони проявляються у формі територіальних конфліктів і окупації частин території Грузії Росією, що триває до сьогодні. Важливою проблемою для Грузії є також відсутність будь-яких міжнародних сил в окупованих зонах, особливо в абхазській частині Грузії

Грузинські окуповані Росією анклав (Абхазія та Південна Осетія) і до сьогодні несуть потенційну небезпеку. Анексія окупованих територій Росією обумовлює також потенційну небезпеку з Північного Кавказу, який, на перший погляд, є мирним і стабільним під впливом Росії, чие правління схоже на терор, але має всі шанси одного разу вибухнути, і ця нестабільність може перекинутися на Грузію та Азербайджан.

Регіональні ризики та загрози для Грузії ще більше посилюються відсутністю внутрішньої готовності та внутрішньої стійкості, щоб впоратися з цими загрозами та ефективно адаптуватися до їх циклічного характеру протягом часу.

Згідно з опитуваннями експертів, неадекватність і невідповідність грузинської сучасної влади може навіть викликати нові ризики. Наприклад, якщо спровоковані проросійськими групами ксенофобські та етнопанатістичні наративи продовжать поширюватися в частині грузинського суспільства, то зможуть у майбутньому призвести до погіршення відносин із сусідньою Туреччиною [7].

Говорячи про Туреччину в контексті сьогодишньої ситуації в Чорному морі, варто нагадати Конвенцію Монтре 1936 р. згідно з якою Туреччина має право блокування права заходу військових кораблів в Чорне море та в протоки Босфор і Дарданели під час війни.

Наразі виглядає, що Чорноморський регіон у майбутньому стане набагато більш милітаризованим і спірним.

Формально ще наприкінці весни 2022 р. Туреччина заявила, що вона готова продовжувати надавати підтримку та сприяння організації перемовин між РФ та Україною. Про це 30 травня під час розмови з Президентом В. Зеленським заявив Президент Туреччини Реджеп Тайїп

Ердоган. Також Ердоган виступив за створення коридору для української аграрної продукції. Окрім того, Президент Туреччини заявив, що Анкара позитивно ставиться до приєднання до діяльності Моніторингового центру, який передбачається створити за участю України, РФ та ООН у Стамбулі.

Для стабільності самої Туреччини як транзитера та посередника є боротьба із сепаратизмом курдів, які на практиці ще й виливаються у втручання через тих же курдів у сирійський конфлікт, де інтереси Туреччини ще раніше перетинались з інтересами РФ, яка підтримує режим Башара Асада.

Наприкінці серпня 2022 р. у Туреччині вкотре оголосили про початок військової операції проти курдських воєнізованих формувань. Далі стало відомо про удар турецької авіації по цілях на території Сирії.

Президент Туреччини Реджеп Тайїп Ердоган оголосив 19 жовтня, що домовився з Президентом РФ В. Путіним про створення газового хаба. «На останній нашій зустрічі з паном Путіним ми домовилися про створення в Туреччині газового хаба. Як він і сам оголосив, Європа може використовувати російський газ через Туреччину», – сказав Ердоган на зборах своєї партії в парламенті.

У той же час важливо зазначити, що в ЄС заявили, що за вісім місяців знайшли заміну двом третинам російського газу.

Наразі видається, що Туреччина не відхилитиметься від своєї політики середнього курсу на збереження відносин з Росією, залишаючись при цьому в хорошому статусі члена НАТО. Анкара продовжуватиме свою керівну роль у забезпеченні вільного та відкритого доступу для чорноморської торгівлі навіть після закінчення війни в Україні [11].

Крім вищезгаданих країн торкнемося позиції Греції та Румунії щодо агресії РФ в Україні. Реакція Греції на неспровоковане вторгнення Росії в Україну справді була негайною та рішучою. Грецьке керівництво запропонувало всю можливу допомогу Україні, як країні, яка наражається на порушення всіх норм міжнародного права. Греція, як держава-учасник НАТО та ЄС, одразу впровадила всі санкції, накладені на Росію, і заявила про готовність розглянути будь-які інші дії, спрямовані на підтримку України. Так, наприклад, у липні з'явилась інформація, що Сполучені Штати Америки домовилися з Грецією про те, що американці матимуть доступ до грецького порту Александруполіс. Доступ до порту дасть змогу США більш ефективно підтримувати Україну.

Міністр оборони Ллойд Дж. Остін зустрівся з міністром оборони Греції Ніколаосом Панайотопулосом у Пентагоні, де обидва політики

обговорили партнерство між Сполученими Штатами та Грецією. Також міністри обговорили питання військового базування, оборони, особливо перед обличчям агресії Росії проти України. Оновлена угода між США та Грецією дала змогу розширити сили США та НАТО щодо стратегічного доступу до регіону. Отримання доступу до порту Александруполіс дало можливість швидкого виходу в Мармурове море і далі через Босфор у Чорне море. Такий доступ до грецького порту дав змогу силам США покращити логістику надання військової допомоги Україні [1].

Важливим стратегічним партнером України, незважаючи на колишні територіальні претензії через о. Зміїний, є Румунія. Особливо це виявилось під час загальномасштабного наступу РФ на Україну, коли Румунія виявила себе як надійний тил, через який в Україну пішов активний потік допомоги.

Крім того, керівництво Румунії заявляє, що прискорить оборонні закупівлі та активізує переговори з країнами з узбережжя Чорного моря, щоб протистояти потенційним наслідкам війни Росії в Україні для регіону. «Проаналізовано пропозиції щодо протидії потенційним загрозам з метою збереження миру в Чорноморському регіоні та недопущення розширення конфлікту», – ідеться в повідомленні румунської оборонної ради.

У заяві сказано, що пропозиції включають зміцнення Збройних сил Румунії, прискорення програм військових закупівель, проведення більшої кількості навчань НАТО на території країни, активізацію переговорів із сусідами довкола Чорного моря та розробку проектів міжмережевої взаємодії в розширеному чорноморському регіоні.

Крім того, Румунія була і залишається активним учасником кримської платформи.

Варто нагадати, що Кримська платформа – формат консультацій та комунікацій, започаткований Президентом України в серпні 2021 р. для структурування всіх питань, пов'язаних з півостровом. Метою цього формату є вироблення практичних підходів до привернення уваги до ситуації в Криму та обговорення можливостей його повернення в Україну [2].

Важливу позицію для насамперед безпекових та економічних зв'язків у рамках регіону зберігає Молдова.

У безпековому сенсі загрозу ось вже 30 років (як для України, так і для всього регіону) зберігає невизнаний проросійський анклав Молдови – Придністровська Молдавська Республіка (ПМР).

Після 24 лютого Молдова стала прихистком для багатьох українців, що змушені були покинути батьківщину після агресії РФ. Крім того,

транспортні й логістичні шляхи, які йшли через чорноморські порти, частково пішли через територію Молдови, що зумовило появу нового напрямку обміну й транзиту ресурсів у Чорноморському регіоні. Насамперед тут варто згадати єдиний моський порт Молдови – Джурджулешти. Незважаючи на намагання РФ дестабілізувати ситуацію в Придністров'ї – старий «заморожений» конфлікт між невизнаною ПМР і Молдовою на момент кінця 2022 р. не вдалося, на щастя, розпалити – однак загроза Півдню України (хоча скоріше гіпотетична) до сьогодні зберігається

Сучасний статус-кво щодо існування невизнаного анклаву між Україною та Республікою Молдова можна розглядати лише як тимчасовий варіант, що матиме лише обмежені перспективи в майбутньому [10].

Тепер перейдемо до ключового питання нашої статті, а саме повномасштабного вторгнення РФ в Україну, яке напряму торкнулося південних ареалів нашої держави, що виходять до Чорного моря. Якщо виходити з геополітичних, а не лише державних міркувань. Контроль над північним Причорномор'ям фактично може визначити основного гравця в цьому регіоні в майбутньому. Тому для України конче необхідно мотивувати своїх партнерів по Чорноморському регіону, що лише контроль нашої держави у цій частині Чорного моря забезпечить безпеку й економічний розвиток регіону на десятиліття. У протилежному разі на весь регіон і країни, що межують з Чорним морем, чекають економічні й транзитні проблеми та можливе розширення військових дій на інші держави.

Поразка Росії в Україні навіть на нинішньому етапі матиме довгострокові наслідки для її впливу в Чорноморському регіоні, але вона не позбавить Кремль амбіцій щодо перетворення Чорного моря в «російське озеро», вважають експерти, яких запросив до дискусії Центр аналізу європейської політики (СЕРА), американський аналітичний центр США, який займається дослідженням Центральної та Східної Європи.

Чорноморський регіон має ключове значення для безпеки Європи і світу, стверджують аналітики, а тому вони висловили свою підтримку законодавчим зусиллям, які вже роблять американські сенатори щодо запровадження законодавства США про довгострокову стратегію в Чорноморському регіоні.

Експерти зазначали, що протягом багатьох років стратегічний світогляд Росії надавав великого значення мілітаризації Чорноморського регіону, а окупація Росією Криму та повномасштабне вторгнення в Україну лише посилили цю загрозу. Проте нині, після того як російське військо, у тому

числі й флот, показали свою неспроможність до складних широкомасштабних операцій, погляд на цю загрозу змінився.

Як саме і чому США та їхні союзники мають приділити більшу увагу цьому регіону – ці питання експерти обговорювали під час семінару під назвою «Мілітаризація Росією Чорноморського регіону. Наслідки для США та НАТО».

Майбутній звіт на цю тему, що готується до публікації, окреслить головні рекомендації експертів керівництву США, європейським урядам та НАТО.

Цікаві міркування висловив щодо сучасної ситуації в Чорноморському регіоні колишній командувач армії США у Європі Бен Годжес. На його думку, для Росії Чорноморський регіон перебував у центрі політики впродовж тривалого часу, на нього було спрямовано чимало стратегічних планів, які мали розширити вплив Росії у світі. Однак російська армія здивувала своїми поразками в Україні не лише своїх командувачів, а й західних експертів, зазначає колишній командувач армії США у Європі Бен Годжес.

«Ми, колективно на Заході, боялися розміру їхньої армії, їхньої ядерної зброї, але не всі бачили в Росії загрозу», – зазначає Бен Годжес. Цим, на його думку, пояснюється бездіяльність Заходу у відповідь на напад на Грузію, на перехід усіх «червоних ліній», які оголошував Президент США Барак Обама, і на напад на Україну у 2014 р. Не дивно, каже генерал, що Росія в цих умовах фатально помилилася у своїх оцінках підтримки України Заходом і напала на Україну знову.

При цьому колишній генерал наголошує, що Росія мала вплив у цьому регіоні не лише завдяки створенню враження про свою силу, але і завдяки тому, що могла підтримувати добрі відносини з такими країнами, як Туреччина чи Болгарія.

Важливим елементом концепції безпеки в Чорномор'ї стала стратегічна концепція НАТО, оприлюднена в Мадриді 29 червня. Ця концепція підкреслила необхідність зміцнення передової оборонної позиції НАТО, особливо виділивши Чорне море. Такий розвиток подій не дивує, враховуючи війну Росії проти України. НАТО погоджується, що амбіції В. Путіна виходять за межі кордонів України та можуть дестабілізувати Європу.

Північний фланг НАТО значно посилиться, якщо до Альянсу приєднаються Фінляндія та Швеція. Крім того, передова оборона Центральної Європи продовжує привертати дедалі більше уваги. Це залишає південний фланг НАТО, традиційно територію, якій приділялося менше уваги через

різне сприйняття загроз, відсутність політичного консенсусу та труднощі вирішення викликів безпеці та навігації в Чорному морі.

Війна проти України загострила увагу до безпеки Чорного моря. Зокрема, блокада Росією експорту українського зерна викликає занепокоєння через потенційну шкоду для поставок продовольства в усьому світі. У липні близько 130 вантажних суден чекали на морському кордоні з Україною в румунських водах, щоб причалити до Одеси та завантажити зерно. 22 липня чотиристороння угода між Туреччиною, Україною, Росією та ООН призвела до того, що 1 серпня з українських портів вийшли перші вантажні судна [12].

Румунія була найактивнішим прихильником відновлення уваги до питань безпеки в Чорному морі. Крім того, інші країни, які можуть постраждати від майбутньої конкуренції, зокрема Молдова, Грузія, Азербайджан і Болгарія, також висловлювалися більш голосно. Усі поділяють спільний інтерес у тому, щоб США активніше брали участь у регіональних справах.

Крім енергетики, морський транспорт і регіональна безпека сприятимуть конкуренції та співпраці в Чорноморському регіоні. Серед інших неминучих реалій є те, що домінування в Чорному морі є частиною російської стратегії «контроточення». Послаблення позицій НАТО в регіоні також є важливим для планів Китаю розширити сферу свого впливу у Європі та Північній Африці.

Одним із ключових факторів майбутніх подій у сфері безпеки на Чорному морі буде ступінь, до якого південноєвропейські країни зможуть залучати США до регіональної безпеки. Так, країни Центральної Європи вже домагаються глибшої участі США в Ініціативі трьох морів щодо розвитку регіональної інфраструктури, яка включає Румунію та Болгарію. Мало місце також обговорення питання розширення ініціативи до «Трьох морів плюс нації», щоб включити країни, які не є членами Європейського Союзу, такі як Україна, Грузія та Молдова. Усвідомлення цього розширення може вимагати вагомшої участі та підтримки з боку США.

Нещодавно двопартійна група в Сенаті США представила проєкт закону про план допомоги США для Чорного моря, який включає як членів НАТО, так і не членів НАТО. Пропозиція Сенату демонструє більш широкі двопартійні зусилля США щодо участі в регіоні. Тим не менш, враховуючи нинішню стурбованість адміністрації США Україною та внутрішніми проблемами, США, можливо, не зможуть діяти швидко. Найімовірнішим сценарієм є те, що країни НАТО посилять свій

вплив, розгорнувши можливості для притуплення російської військової сили. Те, що чорноморська конкуренція також пов'язана з протидією китайському впливу у Європі, може посилити імпульс для глибокої участі США.

Майбутні сценарії розвитку подій багатьма експертами бачаться в такому ключі:

Враховуючи те, що Конвенція Монтре залишиться без змін, найбільш вірогідним сценарієм є те, що країни НАТО посилять свій вплив, суттєво розширивши можливості протидії доступу до російської військової сили. Посилення включатиме контроль повітря Чорного моря, подібний до операції контролю повітря Балтії, і значне розгортання протикорабельних ракет, засобів боротьби з підводними човнами, зусилля з боротьби з мінуванням і значно покращену обізнаність про повітряну та морську обстановку [14].

Росія, швидше за все, намагатиметься протистояти цим зусиллям за допомогою різноманітних тактик «сірої зони», включаючи ворожі інформаційні кампанії, підкуп оборонних і політичних чиновників та інші тактики, щоб запобігти або обмежити розгортання чи операції. Водночас вона продовжуватиме прагнути до розширення військового панування в Чорному морі.

Геополітична карта в цьому сценарії полягає в тому, як із часом розвиватимуться амбітні плани НАТО щодо південного флангу. НАТО може розширити сферу діяльності, включивши в неї східну частину Середземного моря, що також загрожуватиме російському та китайському впливу на Близькому Сході та в Північній Африці.

Ще одним важливим питанням видається питання про масштаби, до яких США прагнуть розгорнути військово-морські сили в регіоні на постійній основі. Нарешті, варто буде постійно спостерігати, наскільки трансатлантичне співтовариство підтримає потребу України очистити та захистити свої прибережні води як мінімум від румунського кордону до Одеси. Масштаби цих зусиль та їх успіх чи невдача можуть мати довгострокові наслідки для бажання та здатності НАТО кинути виклик Росії в Чорному морі.

Список бібліографічних посилань

1. Греція надала США порт Александруполіс для допомоги Україні. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/gretsiya-nadala-ssha-port-aleksandrupolis-dlya-dopomogy-ukrayini/>

2. Румунія на найвищому рівні долучиться до участі в другому саміті Кримської платформи. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3553315-rumunia-vizme-ucast-u-samiti-krimskoi-platformi-na-najvisomu-rivni.html>

3. Україна змусила ЧФ РФ сховатися за Крим. Яка стратегія НАТО і США щодо Чорноморського регіону? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-chorne-more-nato-ssha-stratehiya/32033474.html>

4. Хара О. Окупація Криму та ситуація у Чорноморському регіоні в прицілі західних аналітичних центрів. URL: <https://www.blackseanews.net/read/178607>

5. Хевцуріані А., Парджані А. Геополітичне значення чорноморського регіону в глобальній політиці. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/12641>

6. The Battle for the Black Sea. URL: <https://www.aljazeera.com/features/2022/6/28/how-russia-and-ukraine-are-vying-to-control-vital-grain-routes>

7. The Black Sea Security after Russian Invasion of Ukraine: Views from Ukraine, Georgia, and Azerbaijan. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2022/09/Policy-Paper-31-ENG-Web.pdf>

8. The Black sea school of analytics. URL: https://ukraine-analytica.org/the-black-sea-school-of-analytics-2022/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=the-black-sea-school-of-analytics-2022

9. The contest over the Black Sea in the new Cold War. URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/black-sea-security/>

10. Moldova's strategic Danube port offers a lifeline for Ukraine. URL: <https://www.ebrd.com/news/2022/moldovas-strategic-danube-port-offers-a-lifeline-for-ukraine.html>

11. Policy brief: The reaction of the black sea countries on Russia's full scale war against Ukraine : analisys and objections. URL: <http://prismua.org/en/238576-2/>

12. Russia's war on Ukraine: Maritime logistics and connectivity. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/733603/EPRS_ATA\(2022\)733603_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/733603/EPRS_ATA(2022)733603_EN.pdf)

13. Statements by President Maia Sandu at the 77 th session of the UN General Assembly. URL: <https://www.zdg.md/en/?p=9650>

14. Turkey in the Black Sea: Is a Balancing Act Still Possible? URL: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/turkey-black-sea-balancing-act-still-possible>

15. Welcome to the Black Sea Era of War. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/04/25/black-sea-war-russia-ukraine-turkey/>

References

1. Greciya nadala SShA port Aleksandrupolis dlya dopomogi Ukrayini. [in Ukrainian]. Retrieved from <https://mil.in.ua/uk/news/gretsiya-nadala-ssha-port-aleksandrupolis-dlya-dopomogy-ukrayini/>
2. Rumuniya na najvishomu rivni doluchitsya do uchasti v drugomu samiti Krimskoyi platform [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3553315-rumunia-vizme-ucast-u-samiti-krimskoi-plattformi-na-najvisomu-rivni.html>
3. Ukrayina zmusila ChF RF shovatisya za Krim. Yaka strategiya NATO i SShA shodo Chornomorskogo regionu? [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-ukrayina-chorne-more-nato-ssha-stratehiya/32033474.html>
4. Khara, O. Okupatsiia Krymu ta sytuatsiia u Chornomorskomu rehioni v prytsili zakhidnykh analitychnykh tsentriv [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.blackseanews.net/read/178607>
5. Khevtsuriani, A., Pardzhani, A. Heopolitychne znachennia chornomorskoho rehionu v hlobalnii politytsi [in Ukrainian]. Retrieved from <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/12641>
6. The Battle for the Black Sea [in English]. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/features/2022/6/28/how-russia-and-ukraine-are-vying-to-control-vital-grain-routes>
7. The Black Sea Security after Russian Invasion of Ukraine: Views from Ukraine, Georgia, and Azerbaijan [in English]. Retrieved from <http://prismua.org/wp-content/uploads/2022/09/Policy-Paper-31-ENG-Web.pdf>
8. The Black sea school of analytics [in English]. Retrieved from https://ukraine-analytica.org/the-black-sea-school-of-analytics-2022/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=the-black-sea-school-of-analytics-2022
9. The contest over the Black Sea in the new Cold War [in English]. Retrieved from <https://www.gisreportsonline.com/r/black-sea-security/>
10. Moldova's strategic Danube port offers a lifeline for Ukraine [in English]. Retrieved from <https://www.ebrd.com/news/2022/moldovas-strategic-danube-port-offers-a-lifeline-for-ukraine.html>
11. Policy brief: The reaction of the black sea countries on Russia's full scale war against Ukraine: analisys and objections [in English]. Retrieved from <http://prismua.org/en/238576-2/>
12. Russia's war on Ukraine: Maritime logistics and connectivity [in English]. Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/733603/EPRS_ATA\(2022\)733603_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/733603/EPRS_ATA(2022)733603_EN.pdf)

13. Statements by President Maia Sandu at the 77 th session of the UN General Assembly [in English]. Retrieved from <https://www.zdg.md/en/?p=9650>

14. Turkey in the Black Sea: Is a Balancing Act Still Possible? [in English]. Retrieved from <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/turkey-black-sea-balancing-act-still-possible>

15. Welcome to the Black Sea Era of War [in English]. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2022/04/25/black-sea-war-russia-ukraine-turkey/>

Стаття надійшла до редакції 12.09.2022.

Igor Rud,

PhD (Political Science), Research Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holiivnyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: madhoney@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7620-4390>

The Great Black Sea Region in the Context of the War in Ukraine:

Modern Realities and Prospects

Extrapolating a look into the future of the Black Sea region, it is worth noting that Ukraine, having withstood and recovered from the full-scale invasion of Russia, has the potential to become a key Black Sea country with sufficient firepower and state potential to rebuild and stabilize the Black Sea region in the broader European security order. For the future security framework of the Black Sea region, several states currently play a key role. Among them, first of all, it is worth mentioning Ukraine, Azerbaijan, Georgia and Turkey, which, against the background of the expansion of the Russian Federation in the cases of Ukraine and Georgia, should find new meanings of their own cooperation. Previous forms of integration in the Black Sea, such as the Black Sea Economic Cooperation Organization (BSEC) or GUAM, had either only an economic motive for cooperation (BSEC) or were not very effective as (GUAM). That is why the issues of security cooperation among the Black Sea countries within the framework of local associations that will cooperate with NATO or be part of it, are urgently needed.

The article analyzes the changes that took place in the Black Sea region as a result of the military aggression of the Russian Federation against Ukraine. An assessment of the positions of the Black Sea countries in conditions of instability is given. Forecasts regarding the future development of the Black Sea region are presented.

Keywords: Black Sea region, foreign policy, aggression of the Russian Federation, energy transit.